



Ortaokul öğrencilerinde zorbalık mağduriyeti ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi

An examination of the relationship between bullying victimization and perceived social support among middle school students

Cihangir Kaçmaz¹, Osman Tayyar Çelik²

¹Kayseri University, Faculty of Health Sciences, Department of Child Development, Kayseri, Türkiye

²İnönü University, Faculty of Health Sciences, Department of Child Development, Malatya, Türkiye

ÖZ

Amaç: Bu çalışmada, ortaokul öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma durumları ile sosyal destek algıları arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır.

Yöntem: Nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modelinde desenlenen araştırmanın evrenini Bingöl ilinde öğrenim gören ortaokul öğrencileri, örneklemini ise basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle belirlenen 421 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Ortaokul öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma durumlarını belirlemek amacıyla Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği, sosyal destek algılarını belirlemek amacıyla Sosyal İlişki Unsurları Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistiklerden, karşılaştırma testlerinden, korelasyon ve regresyon analizinden yararlanılmıştır.

Bulgular: Araştırma sonucunda ortaokul öğrencilerinin zorbalık maruz kalma durumlarının cinsiyete ve sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı, sosyoekonomik düzeye göre anlamlı şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Buna göre düşük sosyoekonomik ailelerden gelen öğrenciler daha çok zorbalığa maruz kalmaktadır.

Sonuçlar: Sonuçlarımız zorbalığa maruz kalma ile aile ve arkadaş desteği arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte hem aile hem de arkadaş desteğinin ortaokul öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma durumlarını negatif yönde anlamlı bir şekilde yordadığı belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: ergen; fiziksel şiddet; sosyal destek

ABSTRACT

Aim: This study aims to examine the relationship between middle school students' exposure to bullying and their perceptions of social support.

Methods: The study, designed using the correlational survey model of quantitative research methods, includes middle school students studying in Bingöl province as its population and 421 middle school students selected by simple random sampling as its sample. The Child-Adolescent Bullying Scale was used to determine middle school students' exposure to bullying, and the Social Relations Scale was used to determine their perceptions of social support, and demographic information form. Descriptive statistics, comparison tests, correlation, and regression analysis were used to analyze the data.

Results: The results of the study revealed that middle school students' exposure to bullying did not differ according to gender and grade level, but differed significantly according to socioeconomic status. Accordingly, students from low socioeconomic families were more likely to be exposed to bullying.

Conclusion: Our results indicate a negative relationship between exposure to bullying and family and peer support. However, it was determined that both family and peer support significantly predict middle school students' exposure to bullying in a negative direction.

Keywords: adolescent; bullying; social support

Giriş

Zorbalık, daha güçlü bir bireyin daha zayıf birine karşı sergilediği kasıtlı, tekrarlayan ve saldırgan davranış olarak tanımlanmaktadır. Zorbalık çoğunlukla okullarda gerçekleşmekte ve yaş, cinsiyet ve diğer demografik değişkenler zorbalığın belirleyicisi olabilmektedir (Fauman, 2008; Olenik-Shemesh & Heiman, 2017). Okul yıllarında zorbalığa maruz kalma, zorbalığa maruz kalan ergenlerin fiziksel, bilişsel ve ruhsal sağlık sorunları yaşama riskinin artmasıyla ciddi bir küresel sağlık sorunu haline dönüşmektedir. Özellikle daha yüksek depresyon, anksiyete ve intihar eğilimi oranları ve mağdur edilen ergenlerin akademik performanslarında zorluklar yaşama olasılığı diğer ergenlere göre oldukça yüksektir (Biswas ve ark., 2020). Yapılan bir meta analiz çalışmasında, zorbalık mağduriyetine karşı koruyucu faktörler, kapsayıcı bir sosyal çevre, pozitif

okul iklimi, güvenli okul ortamı, yüksek sosyoekonomik statü, ebeveyn denetimi ve olumlu akran desteği gibi çevresel unsurları içermektedir. Bireysel düzeyde ise yüksek benlik saygısı, prososyal davranışlar, düşük teknoloji kullanımı, sosyal yeterlilik ve problem çözme becerileri gibi özellikler öne çıkmaktadır (Zych ve ark., 2019). Zorbalığa maruz kalmada aileden veya arkadaşlardan alınan sosyal destek önemli bir koruyucu faktör olabilir. Sosyal destek, mağdurların duygusal dayanıklılığını artırarak zorbalıkla başa çıkmalarına yardımcı olabilir.

Çocukluk döneminde istikrarlı, destekleyici ilişkilerin varlığının çocuklukta ve tüm yaşam boyunca ruhsal iyilik halinin önemli bir belirleyicisi olduğu belirtilmektedir. Sosyal destek, bireylerin iyi oluşunu artırarak dayanıklılık ve sağlıklı işleyişi teşvik eden bir faktör olmasının yanı sıra, yüksek risk altındaki bireylerde olumsuz sonuçları azaltan koruyucu bir



mekanizma olarak da etkili olmaktadır (Butler ve ark., 2022). Sosyal destek, özsaygı, okul başarısı, sağlık ve duygusal iyilik hali üzerinde olumlu etkiler gösteren güçlü bir koruyucu faktör olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, sosyal desteğin yokluğu uyum sorunları, agresif davranışlar, depresyon, yaygın anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu ve okul problemleri ile ilişkilendirilmiştir. Özellikle stresli durumlarda, sosyal destek çocuklar için yaşanan olumsuzluklara karşı tampon görevi görerek, bu etkilerin hafifletilmesine yardımcı olmaktadır (Bauer ve ark., 2021). Sosyal destek, çocuğun zorbalık gibi stres kaynağına karşı direnç geliştirmesini sağlayan kritik bir koruyucu faktör olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, araştırmamızın amacı, aileden ve arkadaşlardan alınan sosyal desteğin çeşitli değişkenler bağlamında ele alınarak zorbalık mağduriyeti üzerindeki etkisini incelemektir.

Geleneksel zorbalık, genellikle yüz yüze gerçekleşen ve fiziksel, sosyal ya da psikolojik güç dengesizliklerine dayanan bir davranış modeli olarak sınırlı bir zaman ve mekânda, özellikle okul gibi belirli ortamlarda meydana gelir. Buna karşılık, zorbalığın dijital ortamda gerçekleşen versiyonu olan siber zorbalık, dijital platformların sağladığı anonimlik, sürekli erişilebilirlik ve geniş kitlelere ulaşabilme imkânlarıyla farklı bir boyut kazanmaktadır. Siber zorbalık, 7/24 devam edebilmesi ve failin mağdur üzerindeki etkisini doğrudan gözlemleyememesi nedeniyle, empati eksikliği ve bireysel tatmin odaklı motivasyonlarla karakterize edilebilir (Athanasiou ve ark., 2018; Kowalski ve ark., 2014). Araştırmalar, siber zorbalığa maruz kalanların öfke, kaygı, korku ve utanç gibi olumsuz duygular yaşadığını; hem failerin hem de mağdurların anksiyete ve depresyon belirtileri, zayıf fiziksel sağlık ve artmış kendine zarar verme riskiyle karşı karşıya olduğunu; ayrıca siber mağdurlarda psikosomatik semptomların görülebildiğini ortaya koymaktadır (Arató ve ark., 2022). Bu noktada, aile ve arkadaş desteği, ergenlerin zorbalıkla başa çıkmalarında ve zorbalığın ilişkili etkilerini azaltmada önemli bir rol oynayabilir (Mesch, 2009).

Sosyal destek sayesinde bireylerin değer ve kabul görme duygusuna, güvenlik duygusuna sahip olarak ve stresli olaylarını kontrol eden uygun başa çıkma tepkileri gösterecekleri varsayılmaktadır (Cohen & Wills, 1985). Ebeveyn desteğinin ergenlerin zorbalığın kurbanı olmaktan kaçınmalarına, zorbalığın olumsuz sonuçlarını azaltmalarına ve zorbalığa katılmaktan kaçınmalarına yardımcı olabileceği bildirilmektedir (Arató ve ark., 2022; Ho ve ark., 2020). Düşük sevgi/kabul, düşük davranış kontrolü ve yüksek psikolojik kontrol sergileyen ebeveynler tarafından yetiştirilen ergenlerin, hem geleneksel hem de siber zorbalık ve mağduriyet durumlarına daha fazla maruz kalma eğiliminde olduğu bildirilmektedir (Ding ve ark., 2020). Hellfeldt ve ark. (2020) daha yüksek düzeyde aile desteğinin zorbalık mağdurları arasında daha düşük düzeyde depresif ve anksiyete semptomlarıyla ve daha yüksek psikolojik iyi oluşla ilişkili olduğunu göstermiştir. Fantı ve ark. (2012) araştırmasına göre algılanan aile desteğinin yüksek olması, ergen düşük arkadaş desteğine sahip olsa dahi, onların zorbalık mağduriyet oranlarını azaltmada koruyucu bir etki göstermektedir.

Günümüzde okullarda zorbalık sorununa yönelik farkındalık her ne kadar artsa da, öğretmenler ve ebeveynler çoğu zaman mağdurlara etkin biçimde yardımcı olacak teknik bilgi ve becerilerden yoksun kalmaktadır. Bu süreçte akran desteği, özellikle duygusal ve bilgilendirici nitelikleri sayesinde

mağdurların zorbalık durumunu yeniden değerlendirmesine ve iyilik hâllerini korumasına katkı sunan kritik bir unsur olarak kabul edilmektedir (Matsunaga, 2011). Algılanan akran desteği aynı zamanda, duygu düzenleme becerileri üzerinden de zorbalık mağduriyetini etkilemektedir (Arató ve ark., 2022). Ek olarak, akran desteği mağdurların yalnız olmadıklarını hissetmelerini kolaylaştırarak başa çıkma stratejilerini güçlendirmekte ve kimi çalışmalarda zorbalık mağduriyetini azaltıcı bir işlevi olduğu görülmektedir (Murray-Harvey ve ark., 2012). Örneğin, Price ve Dalglish (2010) zorbalık durumunu bir arkadaşına anlatmanın, ergenler tarafından zorbalığa uğradıklarında en yararlı başa çıkma stratejisi olduğunu ortaya koymuşlardır.

2024 yılında sonuçları sunulan, Dünya Sağlık Örgütü'nün, 44 Avrupa ve Orta Asya ülkesi ile Kanada'da 11, 13 ve 15 yaşlarındaki 279 binin üzerinde ergenle gerçekleştirdiği kapsamlı bir araştırma, her altı ergenden birinin kötü niyetli mesajlar, izinsiz görsel paylaşımı gibi zorbalık türlerine maruz kaldığını ve bu tür davranışların giderek arttığını göstermektedir (Cosma ve ark., 2024). Zorbalık mağduriyetiyle ilişkili potansiyel risk faktörleri olarak sosyodemografik değişkenlerden cinsiyet ve yaşla ilgili oldukça tutarsız sonuçlar elde edilmiştir (Bayraktar ve ark., 2015; Rey Alamillo ve ark., 2012; Tokunaga, 2010). Bununla birlikte, zorbalık mağduriyetinin ailenin sosyoekonomik durum değişkenine göre farklılık gösterdiğini (Erden ve ark., 2022) bildiren çalışmalar mevcuttur. Sosyodemografik değişkenlere göre zorbalık mağduriyetine ilişkin farklı araştırma sonuçları dikkate alınarak araştırmamızda aile ve arkadaşlardan alınan sosyal destek ve sosyodemografik değişkenler ile zorbalık mağduriyeti ilişkisini incelemek amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın evren ve örnekleme

Araştırmanın katılımcılarını 2022-2023 eğitim öğretim yılında Bingöl'de eğitim gören uygun örnekleme yöntemiyle belirlenen 421 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Örnekleme dâhil edilme kriterleri; öğrenci velilerinin onam vermiş olması, öğrencilerin araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmeleri, anketleri eksiksiz yanıtlamalarıdır. Araştırmaya katılmak istemeyen veya ölçme araçlarını eksik ya da geçersiz dolduran öğrenciler analiz dışında bırakılmıştır. Ölçme araçları sınıf ortamında, araştırmacının gözetiminde uygulanmıştır.

Tablo 1. Demografik bilgiler (n=421)

Değişkenler	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kız	202	48
Erkek	219	52
Sınıf düzeyi		
5. Sınıf	111	26.4
6. Sınıf	114	27.1
7. Sınıf	83	19.7
8. Sınıf	113	26.8
Sosyoekonomik düzey		
Düşük gelir	42	10
Orta gelir	320	76
Yüksek gelir	59	14
Başarı durumu		
Yüksek düzeyde başarılı	93	22.1
Orta düzeyde başarılı	288	68.4
Düşük düzeyde başarılı	40	9.5

Tablo 1'de araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyoekonomik durum ve başarı düzeylerine ilişkin demografik dağılımlar sunulmuştur. Katılımcıların %48'ini kız (n=202), %52'sini erkek (n=219) öğrenciler oluşturmaktadır. Sınıf düzeyi açısından en fazla katılım 6. sınıf (%27.1) ve 8. sınıf (%26.8) öğrencilerindedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun orta gelir düzeyine sahip olduğu görülmektedir (%76). Başarı durumuna bakıldığında, öğrencilerin çoğu kendileri orta düzeyde başarılı (%68.4), %22.1'i yüksek düzeyde başarılı ve %9.5'i düşük düzeyde başarılı olarak görmektedir.

Veri toplama araçları

Araştırmada veriler, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, zorbalığa maruz kalma deneyimlerini ölçmek için Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği ve aile ile akran desteğini değerlendirmek amacıyla Sosyal İlişki Unsurları Ölçeği kullanılarak toplanmıştır.

Kişisel bilgi formu

Kişisel Bilgi Formu, katılımcıların temel demografik bilgilerini toplamak amacıyla hazırlanmış olup öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyoekonomik düzey ve akademik başarı durumuna ilişkin soruları içermektedir.

Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği

Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği, Vessey ve ark. (2019) tarafından geliştirilen ve Kırıcı ve Ekşi (2022) tarafından Türkçeye uyarlanan bir ölçme aracıdır. Tek faktör yapısına sahip olan ölçek, 9 maddeden oluşmakta ve çocukların zorbalığa maruz kalma düzeylerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Ölçeğin güvenirlik çalışmasında Cronbach's alfa iç tutarlık katsayısı toplam puan için 0.88 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada ise Cronbach's alfa iç tutarlık katsayısı 0.82 olarak hesaplanmıştır. Ölçekten elde edilen puanların yükselmesi, öğrencilerin zorbalık mağduriyeti düzeyinin arttığını göstermektedir.

Sosyal İlişki Unsurları Ölçeği

Sosyal İlişki Unsurları Ölçeği, Turner ve ark. (1983) tarafından geliştirilmiş ve Duyan ve ark. (2013) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek, ergenlerin sosyal destek algısını değerlendirmek amacıyla iki alt boyuttan oluşmaktadır: aile desteği ve arkadaş desteği. Toplam 15 maddeden oluşan ölçek, beşli Likert tipindedir (1=benim için asla geçerli değil, ..., 5=benim için tamamen geçerli). Ölçeğin güvenirlik analizlerinde toplam Cronbach's alfa değeri 0.81, test-tekrar test güvenirliği 0.85 olarak bulunmuştur. Alt boyutlar için ise aile desteği 0.74, arkadaş desteği 0.75 Cronbach's alfa değerlerine sahiptir. Araştırmamızda genel ölçeğin Cronbach's alfa iç tutarlık katsayısı 0.83, aile desteği alt boyutu 0.81, arkadaş desteği alt boyutu ise 0.85 olarak hesaplanmıştır. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar, ergenlerin aile ve arkadaş desteğini daha yüksek algıladıklarını göstermektedir.

Verilerin analizi

Verilerin analizi SPSS 24.0 paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Parametrik ve nonparametrik testlerden hangisinin kullanılacağına amacıyla verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri incelenerek karar verilmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin normal dağılım için önerilen (Tabachnick ve ark., 2013) ± 1.5 aralığında olduğu görülmüştür. Karşılaştırma testleri için bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizinden yararlanılmıştır. Varyans analizi sonuçlarına göre ortalamalar arasındaki farklılıkların hangi gruplar arasında olduğuna post-hoc Tukey testi ile karar

verilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişki Pearson korelasyon analizi ile incelenirken, tahmin sonuçları için çoklu doğrusal regresyon analizinden yararlanılmıştır.

Araştırmanın etik yönü

Bu araştırma için etik onay, Bingöl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan alınmıştır (Karar No: 07.11.2023-E.121307). Araştırma öncesinde araştırmanın yapılması için kurumlardan izin alınmıştır. Çalışmaya katılan tüm öğrencilere araştırmanın amacı hakkında bilgilendirme yapılmış ve gönüllü olarak katılımları sağlanmıştır. Ayrıca velilerden bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Araştırmanın tüm aşamalarında araştırma ve yayın etiği ilkelerine ve Helsinki Deklarasyonu Prensipleri'ne uygun hareket edilmiştir.

Bulgular

Araştırmada yer alan değişkenlere ilişkin betimsel istatistikler Tablo 2'de sunulmuştur. Öğrencilerin arkadaş desteği puanlarının ortalaması (\bar{x} =35.05, SS=6.93) olarak belirlenmiştir. Aile desteği puanlarının ortalaması (\bar{x} =25.35, SS=5.11), zorbalık puanlarının ortalaması ise (\bar{x} =14.95, SS=5.81)'dir.

Tablo 2. Betimsel istatistikler (n=421)

Değişken	Ort.	SS	Min.	Mak.	Çarpıklık	Basıklık
Arkadaş Desteği	35.05	6.93	13.00	45.00	-0.87	0.52
Aile Desteği	25.35	5.11	6.00	30.00	-1.38	1.50
Zorbalık	14.95	5.81	8.00	32.00	0.76	-0.11

Araştırmada öğrencilerin zorbalık puanlarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve gelir durumu değişkenlerine göre farklılaşarak farklılaşmadığı Tablo 3'te sunulmuştur. Araştırmada kız ve erkek öğrencilerin zorbalık puanları arasındaki farkı incelemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre kız öğrencilerin zorbalık puan ortalaması (\bar{x} =14.39, SS=5.50), erkek öğrencilerin ortalamasından (\bar{x} =15.15, SS=5.93) düşük olmasına rağmen fark istatistiksel olarak anlamlı değildir [$t(419)=-1.35$, $p>.05$]. Bu bulgu, cinsiyetin zorbalık düzeylerinde belirleyici bir faktör olmadığını göstermektedir. Öğrencilerin zorbalık puanlarının sınıf düzeyine göre değişip değişmediğini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları, sınıf düzeyine göre zorbalık puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir [$F(3-41)=2.08$, $p>.05$]. Ortalamalar incelendiğinde 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık puanlarının (\bar{x} =15.67) diğer sınıf düzeylerinden biraz daha yüksek olduğu görülse de bu fark anlamlı değildir. Son olarak, öğrencilerin zorbalık puanlarının gelir durumuna göre farklılaşarak farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Analiz, gelir düzeyine göre zorbalık puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğunu göstermiştir [$F(2-41)=3.40$, $p<.05$]. Ortalamalar incelendiğinde düşük gelir grubundaki öğrencilerin zorbalık puanlarının (\bar{x} =16.86) orta (\bar{x} =14.91) ve yüksek gelir grubundaki (\bar{x} =13.83) öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, ekonomik düzeyin zorbalık davranışlarını etkileyebileceğini göstermektedir.

Arkadaş desteği, aile desteği ve zorbalık arasındaki ilişkiler Tablo 4'te incelenmiştir. Sonuçlara göre arkadaş desteği ile aile desteği arasında pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=.38$, $p<.01$). Arkadaş desteği ile zorbalık arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 3. Cinsiyet, gelir durumu ve sınıf düzeyine göre zorbalığa ilişkin karşılaştırma sonuçları

	N	Ort.	SS	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	P	t
Cinsiyet									
Kız	202	14.39	5.50		419			419	-1.35
Erkek	219	15.15	5.93						
Gelir durumu									
Düşük	42	16.85	5.20	Gruplar arası	227.14	2	113.57	3.40	0.03
Orta	320	14.91	5.73						
Yüksek	59	13.83	6.31	Grup içi	13928.99	418	33.32		
Total	421	14.95	5.80	Toplam	14156.14				
Sınıf düzeyi									
5. Sınıf	111	14.63	5.63	Gruplar arası	204.65	3	68.22	2.08	0.10
6. Sınıf	114	14.90	5.68						
7. Sınıf	83	13.62	5.31	Grup içi	13636.10	417	32.70		
8. Sınıf	113	15.67	6.10						
Toplam	421	14.78	5.74	Toplam	13840.76				

Benzer şekilde aile desteği ile zorbalık arasında da negatif ve anlamlı bir ilişki gözlenmiştir ($r=-.32$, $p<.01$). Bu sonuçlar, hem arkadaş hem aile desteği arttıkça zorbalık davranışlarının azaldığını göstermektedir.

Tablo 4. Korelasyon analizi sonuçları

Değişkenler	Arkadaş Desteği	Aile Desteği	Zorbalık
Arkadaş desteği	-		
Aile desteği	.385**	-	
Zorbalık	-.277**	-.328**	-

** $p<.01$

Arkadaş ve aile desteğinin zorbalık üzerindeki yordayıcı rolünü belirlemek için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 5'te verilmiştir. Model anlamlı bulunmuştur [$F=32.377$, $p<.001$]. Regresyon katsayıları incelendiğinde hem arkadaş desteği ($B=-0.148$, $t=-3.593$, $p<.01$) hem de aile desteğinin ($B=-0.295$, $t=-5.263$, $p<.01$) zorbalığı anlamlı biçimde yordadığı görülmektedir. Bulgular, özellikle aile desteğinin zorbalık düzeyini azaltmada daha güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Arkadaş ve aile desteğinin zorbalığı yordamasına ilişkin sonuçlar

Değişkenler	B	SH	t	F	p
Sabit	27.633	1.61		32.377	0.000
Arkadaş desteği	-0.148	0.04	-3.593**		
Aile desteği	-0.295	0.05	-5.263**		

$P<.05$

Tartışma

Bu çalışma, ergenlerde zorbalık mağduriyetinin yaş, cinsiyet ve sosyoekonomik durum gibi bir takım demografik değişkenler bağlamında ele alınarak, akran ilişkileri ve aileden algılanan destekle ilişkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, 421 ortaokul öğrencisinin verileri incelenmiş ve zorbalık mağduriyetine etki eden bireysel ve ilişkisel faktörler bir arada değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularımıza göre ortaokul öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma durumlarının cinsiyete ve sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. İlgili literatür incelendiğinde erkeklerin, kız öğrencilere göre hem zorbalık yapan hem de daha çok mağdur olan grup olduğunu (Nansel ve ark., 2001), erkeklerin daha çok fiziksel; kızların ise ilişkisel ve siber mağduriyete daha fazla maruz kaldığını (Wang ve ark., 2009) bildiren araştırmalar mevcuttur. Araştırma bulgularımızda bu fark nötr olarak raporlanmıştır ve bulgularımıza paralel bir şekilde Panayiotis ve ark. (2010)'ın araştırmasında da

zorbalık mağduriyetinin cinsiyete göre farklılaşmadığı bildirilmiştir. Bu durum, zorbalığın türlerinin giderek çeşitlenmesi ve ölçüm yaklaşımlarının farklılaşması nedeniyle geleneksel cinsiyet temelli ayrımların belirginliğini kaybedebileceğini göstermektedir. Sınıf düzeyi açısından alan yazın incelendiğinde, bir derleme araştırmasında zorbalık mağduriyetinin erken-orta ergenlikte zirve yapıp yaşla birlikte azalma eğiliminde olduğu bildirilmektedir (López-Castro ve ark., 2023). Ancak araştırmamızın bulgularında da tespit edildiği üzere farklı mağduriyet türlerinde sınıf düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmayan araştırmalar mevcuttur (Cheng ve ark., 2010). Bu durum, ortaokul döneminde zorbalık deneyimlerinin yaş veya sınıf düzeyi ilerledikçe belirgin bir değişim göstermeyebileceğini ve mağduriyetin bu kademede görece sabit bir risk faktörü olarak devam edebileceğini düşündürmektedir. Bir diğer bulgumuza göre ortaokul öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma durumlarının ailelerinin sosyoekonomik düzeylerine göre anlamlı şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Buna göre düşük sosyoekonomik düzeye sahip öğrenciler diğer sosyoekonomik (orta-yüksek) düzeyden gelen öğrencilere göre daha fazla zorbalığa maruz kalmaktadır. 35 farklı ülkeden ergenlerin yer aldığı bir araştırmada da daha fazla sosyoekonomik dezavantaja sahip çocukların daha yüksek mağduriyet riski altında olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya göre, düşük aile refahı doğrudan mağduriyetle ilişkiliyken, okullar içindeki gelir farklılıklarının yüksek olması ve ülke genelindeki gelir eşitsizliği, bu riski yapısal düzeyde pekiştirmektedir (Due ve ark., 2009). Tippett ve Wolke (2014) tarafından yapılan bir meta-analiz çalışması, bu bulgumuzu destekler niteliktedir. Araştırmalarında düşük sosyoekonomik düzeye sahip öğrencilerin, orta ve yüksek sosyoekonomik düzeydeki akranlarına kıyasla anlamlı biçimde daha fazla zorbalığa maruz kaldıkları gösterilmiştir. Araştırmada, düşük sosyoekonomik durumun özellikle sınıf içindeki maddi ve sosyal farklılıkları görünür kılarak çocukları hedef hâline getirdiğini ve aile içi stres, sınırlı sosyal kaynaklar gibi dolaylı faktörlerin mağduriyet riskini artırabileceğini vurgulanmaktadır.

Araştırmamızın diğer bir bulgusu arkadaş desteği, aile desteği ve zorbalığa maruz kalma arasındaki ilişkiye yöneliktir. Sonuçlarımız, arkadaş desteği ve aile desteği ortaokul öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma durumlarını negatif yönde anlamlı bir şekilde yordadığını göstermiştir. Bu bulgu, daha yüksek düzeyde aile ve arkadaş desteğinin daha düşük zorbalığa maruz kalmayla ilişkili olduğu anlamına gelmektedir. Mevcut araştırmalar, aileden, arkadaşlardan/akranlardan

gelen sosyal desteğin zorbalık mağduriyetinin hayati belirleyicileri olduğunu göstermektedir (Biswas ve ark., 2020). Ebeveynleriyle ilişkilerinde zayıf bir bağlılık algılayan ergenlerin zorbalık mağduriyeti yaşama olasılıkları daha yüksekken; aile üyeleriyle güçlü bir bağ hissedenlerin mağduriyet yaşama ihtimali daha düşüktür (Shaheen ve ark., 2019; van Harmelen ve ark., 2016). Ayrıca, yapılan araştırmalar olumlu akran ilişkilerinin ergenlere sosyal beceri geliştirme ve bilgi edinme fırsatları sunarak zorbalık mağduriyetine karşı koruyucu bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır (Sung Hong ve ark., 2016). Diğer yandan, Biswas ve ark. (2020) ebeveynlerin artan katılımı ve desteğinin ergenlerde sorunlu akran ilişkilerinin erken fark edilmesini kolaylaştırabileceğini; bunun da ebeveynlere, ergenlere problem çözme becerileri kazandırma, sağlıklı ve kendine güvenen akran etkileşimleri geliştirme ve gerektiğinde zorbalık mağduriyetini önleyici müdahalelerde bulunma fırsatı sunabileceğini bildirmektedir. Bu bulgulara ek olarak araştırmamızda, aile desteği, arkadaş desteğine göre daha güçlü bir yordayıcı olduğu tespit edilmiştir. Benzer bulgulara sahip bir araştırma (Zhang ve ark., 2021) bu durumu zorbalık davranışlarının duygusal niteliği nedeniyle ergenlerin istikrarlı ve güvenli bir destek kaynağı olarak aileye yönelme eğilimi göstermesi ve akran desteğinin ergenlik döneminde daha değişken ve kimi zaman sınırlı olabilmesi olarak açıklamaktadır. Bu sonuç, okul temelli müdahalelerde ebeveyn katılımını güçlendirme ve aile-öğrenci iletişimini destekleme ihtiyacını göstermektedir.

Araştırmanın sınırlılıkları

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak, çalışma ilişkisel tarama modeline dayandığından, değişkenler arasındaki ilişkiler yalnızca ilişkisel düzeyde yorumlanabilmekte ve nedensel sonuçlar çıkarılamamaktadır. İkinci olarak, veriler öğrencilerin kendi bildirimlerine dayanmaktadır; bu durum özellikle zorbalık mağduriyeti ve sosyal destek algısına ilişkin öznel değerlendirmelerde yanıt eğilimlerinden kaynaklı önyargı oluşturma olasılığı taşımaktadır. Üçüncü olarak, araştırmada yer almayan ancak zorbalık ve sosyal destek arasındaki ilişkiyi etkileyebilecek bazı çevresel veya bireysel faktörler (örneğin okul iklimi, öğretmen desteği, psikolojik dayanıklılık) kontrol altına alınmamıştır.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmadan elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, ortaokul döneminde zorbalık mağduriyetinin yaş ve cinsiyet gibi bazı demografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık göstermediği, ancak sosyoekonomik düzeyin önemli bir risk faktörü olarak öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca aile ve arkadaş desteği, zorbalığa maruz kalma ile negatif yönde ilişkili bulunmuş; özellikle aile desteğinin bu süreçte daha güçlü bir koruyucu unsur olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar, zorbalıkla mücadelede yönelik okul temelli önleme ve müdahale programlarında aile katılımının güçlendirilmesinin ve sosyal destek kaynaklarının etkin biçimde harekete geçirilmesinin önemine işaret etmektedir. Ayrıca zorbalığın küresel yaygınlığını azaltmak için ebeveyn desteğini artıran ve akran desteğinin gelişimini teşvik eden kültürel olarak uygun müdahalelerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır (Biswas ve ark., 2020). Zorbalık mağdurlarını akran desteği aramaya teşvik etmek ve/veya gençleri bu tür bir destek sağlamaya

yönlendirmek, zorbalığa müdahale ve önleme programlarında önemli bir rol oynayabilir (Bastiaensens ve ark., 2019). Ayrıca araştırmamız sosyo ekonomik düzeyi düşük ailelerden gelen çocukların zorbalığa maruz kalma açısından risk altında olduğunun altını çizmektedir.

Ethics Committee Approval

Ethics committee approval was obtained from Social and Humanities Scientific Research and Publication Ethics Committee of Bingöl University (Board Decision No: 121307) on November 07, 2023.

Informed Consent

Written consent was obtained from the participats.

Peer-Review

Externally peer-reviewed.

Author Contributions

C.K.: Design, Methodology, Data Collection, Writing.

O.T.C.: Design, Methodology, Data Analysis, Methodology, Writing.

Conflict of Interest

There is no conflict of interest.

Sources of Funding

This research received no specific grant from any funding agency in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Kaynaklar

- Arató, N., Zsidó, A. N., Rivnyák, A., Péley, B., & Lábadi, B. (2022). Risk and protective factors in cyberbullying: The role of family, social support and emotion regulation. *International Journal of Bullying Prevention*, 4(2), 160-173. <https://doi.org/10.1007/s42380-021-00097-4>
- Athanasiou, K., Melegkovits, E., Andrie, E. K., Magoulas, C., Tzavara, C. K., Richardson, C., Greydanus, D., Tsoia, M., & Tsitsika A. K. (2018). Cross-national aspects of cyberbullying victimization among 14–17-year-old adolescents across seven European countries. *BMC Public Health*, 18(1), 800. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-5682-4>
- Bastiaensens, S., Van Cleemput, K., Vandebosch, H., Poels, K., DeSmet, A., & De Bourdeaudhuij, I. (2019). "Were you cyberbullied? Let me help you." Studying adolescents' online peer support of cyberbullying victims using thematic analysis of online support group Fora. In H. Vandebosch & L. Green (Eds.), *Narratives in research and interventions on cyberbullying among young people* (pp. 95-112). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-04960-7_7
- Bauer, A., Stevens, M., Purtscheller, D., Knapp, M., Fonagy, P., Evans-Lacko, S., & Paul, J. (2021). Mobilising social support to improve mental health for children and adolescents: A systematic review using principles of realist synthesis. *PLoS One*, 16(5), e0251750. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0251750>
- Bayraktar, F., Machackova, H., Dedkova, L., Cerna, A., & Ševčíková, A. (2015). Cyberbullying: The discriminant factors among cyberbullies, cybervictims, and cyberbully-victims in a Czech adolescent sample. *Journal of Interpersonal Violence*, 30(18), 3192-3216.
- Biswas, T., Scott, J. G., Munir, K., Thomas, H. J., Huda, M. M., Hasan, M. M., David de Vries, T., Baxter, J. & Mamun, A. A. (2020). Global variation in the prevalence of bullying victimisation amongst adolescents: Role of peer and parental supports.

- Eclinical Medicine*, 20, 100276. <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2020.100276>
- Butler, N., Quigg, Z., Bates, R., Jones, L., Ashworth, E., Gowland, S., & Jones, M. (2022). The contributing role of family, school, and peer supportive relationships in protecting the mental wellbeing of children and adolescents. *School Mental Health*, 14(3), 776-788. <https://doi.org/10.1007/s12310-022-09502-9>
- Cheng, Y., Newman, I. M., Qu, M., Mbulo, L., Chai, Y., Chen, Y., & Shell, D. F. (2010). Being bullied and psychosocial adjustment among middle school students in China. *Journal of School Health*, 80(4), 193-199.
- Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310.
- Cosma, A., Molcho, M., & Pickett, W. (2024). *A focus on adolescent peer violence and bullying in Europe, central Asia and Canada. Health Behaviour in School-aged children international report from the 2021/2022 survey*. World Health Organization. Regional Office for Europe. <https://iris.who.int/handle/10665/376323>
- Ding, Y., Li, D., Li, X., Xiao, J., Zhang, H., & Wang, Y. (2020). Profiles of adolescent traditional and cyber bullying and victimization: The role of demographic, individual, family, school, and peer factors. *Computers in Human Behavior*, 111, 106439. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106439>
- Due, P., Merlo, J., Harel-Fisch, Y., Damsgaard, M.T., Holstein, B.E., Hetland, J., Currie, C., Gabhainn, S.N., de Matos, M.G., & Lynch, J. (2009). Socioeconomic inequality in exposure to bullying during adolescence: a comparative, cross-sectional, multilevel study in 35 countries. *American Journal of Public Health*, 99(5), 907-914. <https://doi.org/10.2105/ajph.2008.139303>
- Duyan, V., Gelbal, S., & Var, E. Ç. (2013). Sosyal ilişki unsurları ölçeği'nin Türkçeye uyarlama çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44(44), 159-169.
- Erden, Ş., Özsaray, A. E., & Deniz, K. Z. (2022). Adolescents' internet addiction, cyber bullying, and cyber victimization in terms of various variables. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 9(3), 311-319.
- Fanti, K. A., Demetriou, A. G., & Hawa, V. V. (2012). A longitudinal study of cyberbullying: Examining risk and protective factors. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(2), 168-181. <https://doi.org/10.1080/17405629.2011.643169>
- Fauman, M. A. (2008). Cyber bullying: Bullying in the digital age. *American Journal of Psychiatry*, 165(6), 780-781.
- Hellfeldt, K., López-Romero, L., & Andershed, H. (2020). Cyberbullying and psychological well-being in young adolescence: The potential protective mediation effects of social support from family, friends, and teachers. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(1), 1-16.
- Ho, T. T. Q., Li, C., & Gu, C. (2020). Cyberbullying victimization and depressive symptoms in Vietnamese university students: Examining social support as a mediator. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 63, 100422. <https://doi.org/10.1016/j.ijlcrj.2020.100422>
- Kırıcı, Ş., & Ekşi, H. (2022, 1-3 July). *Çocuk-ergen zorbalık ölçeği-9 kısa form: Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması* [Conference presentation]. 9. International Gap Summit Scientific Research Congress, Adıyaman, Türkiye.
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073.
- López-Castro, L., Smith, P. K., Robinson, S., & Görzig, A. (2023). Age differences in bullying victimisation and perpetration: Evidence from cross-cultural surveys. *Aggression and Violent Behavior*, 73, 101888. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2023.101888>
- Matsunaga, M. (2011). Underlying circuits of social support for bullied victims: An appraisal-based perspective on supportive communication and postbullying adjustment. *Human Communication Research*, 37(2), 174-206.
- Mesch, G. S. (2009). Parental mediation, online activities, and cyberbullying. *CyberPsychology & Behavior*, 12(4), 387-393.
- Murray-Harvey, R., Skrzypiec, G., & Slee, P. T. (2012). Effective and ineffective coping with bullying strategies as assessed by informed professionals and their use by victimised students. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 22(1), 122-138. <https://doi.org/10.1017/jgc.2012.5>
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Jama*, 285(16), 2094-2100. <https://doi.org/10.1001/jama.285.16.2094>
- Olenik-Shemesh, D., & Heiman, T. (2017). Cyberbullying victimization in adolescents as related to body esteem, social support, and social self-efficacy. *The Journal of Genetic Psychology*, 178(1), 28-43. <https://doi.org/10.1080/00221325.2016.1195331>
- Panayiotis, S., Anna, P., Charalambos, T., & Chrysostomos, L. (2010). Prevalence of bullying among Cyprus elementary and high school students. *International Journal of Violence and School*, 11, 114-128.
- Price, M., & Dalgleish, J. (2010). Cyberbullying: Experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people. *Youth Studies Australia*, 29(2), 51-59.
- Rey Alamillo, R. d., Elipe Muñoz, P., & Ortega Ruiz, R. (2012). Bullying and cyberbullying: Overlapping and predictive value of the co-occurrence. *Psicothema*, 24(4), 608-613.
- Shaheen, A. M., Hamdan, K. M., Albqoor, M., Othman, A. K., Amre, H. M., & Hazeem, M. N. A. (2019). Perceived social support from family and friends and bullying victimization among adolescents. *Children and Youth Services Review*, 107, 104503. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104503>
- Sung Hong, J., Lee, J., Espelage, D. L., Hunter, S. C., Upton Patton, D., & Rivers, T. (2016). Understanding the correlates of face-to-face and cyberbullying victimization among U.S. adolescents: A social-ecological analysis. *Violence and Victims*, 31(4), 638-663. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.VV-D-15-00014>
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics* (Vol. 6). Pearson Boston, MA.
- Tippett, N., & Wolke, D. (2014). Socioeconomic status and bullying: A meta-analysis. *American Journal of Public Health*, 104(6), e48-59. <https://doi.org/10.2105/ajph.2014.301960>
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26(3), 277-287.
- Turner, R. J., Frankel, B. G., & Levin, D. M. (1983). Social support: Conceptualization, measurement, and implications for mental health. *Research in Community & Mental Health*, 3, 67-111.
- van Harmelen, A. L., Gibson, J. L., St Clair, M. C., Owens, M., Brodbeck, J., Dunn, V., Lewis, G., Croudace, T., Jones, P. B., Kievit, R. A., & Goodyer, I. M. (2016). Friendships and family support reduce subsequent depressive symptoms in at-risk adolescents. *PloS One*, 11(5), e0153715. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0153715>
- Vessey, J. A., Strout, T. D., Difazio, R. L., & Ludlow, L. H. (2019). Identifying bullied youth: Reengineering the child-adolescent bullying scale into a brief screen. *Journal of Applied Measurement*, 20(4), 367-383.
- Wang, J., Iannotti, R. J., & Nansel, T. R. (2009). School bullying among adolescents in the United States: Physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45(4), 368-375. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2009.03.021>
- Zhang, M., Wang, Z., Persram, R. J., Wong, T. K., & Konishi, C. (2021). Perceived social support from family and peers: The association with bullying behaviours. *Journal of Education and Development*, 5(1), 17-29.
- Zych, I., Farrington, D. P., & Ttofi, M. M. (2019). Protective factors against bullying and cyberbullying: A systematic review of meta-analyses. *Aggression and Violent Behavior*, 45, 49. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.06.008>